

PAKKA-TOIMINTAMALLI

Toteutetun käytännön nimi

Paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikka – Pakka-toimintamalli

Kokonaisuus, johon toteutettu käytäntö liittyy

Onnettomuuksien estäminen
Lasten ja nuorten turvallisuuden parantaminen
Alkoholista johtuvien turvallisuushaittojen
ennaltaehkäisy
Julkisten tilojen turvallisuus

Mistä käytäntö sai alkunsa, kauan se on ollut käytössä ja miksi sille oli tarvetta?

Vuosituhammen vaihteessa alkoholijuomien kansallisia sääntelyjärjestelmiä vapautettiin Suomessa ja syntyi tarve tehostaa alkoholihaittojen ehkäisyä paikallisella tasolla. Alun perin toimintamalli kehitettiin vuosina 2004–2007 Stakesin Paikallinen alkoholipolitiikka -pilottihankkeessa kahdella seudulla kansainväliseen vaikuttavuustutkimukseen perustuen. Malli pohjaa kv-tutkimustietoon vaikuttavista toimenpiteistä: viranomaisvalvontaa, elinkeinotoimijoiden koulutusta, yhteisötiedottamista, yhteistyörakenteiden luomista ja asukkaiden osallisuutta vahvistamalla voidaan vaikuttaa elinkeinotoimijoiden vastuullisuuteen ja myynnin kontrolliin ja edelleen vähentää alkoholihaittoja (ml. väkivalta). Nykyään Pakka-toimintamalli on osa kansallista ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmaa, jota THL implementoi.

Ketkä osallistuivat käytännön kehittämiseen ja toimeenpanoon?

Pakka-toimintamallia toteutetaan kunnan tai alueen olemassa olevissa puitteissa. Vastuuorganisaationa voi olla esimerkiksi:

- Kunta tai maakunta
- Kehittämis- tai osaamiskeskus
- Terveystieteiden tutkimuskeskus

Pakka-mallia toteutetaan elinkeinon, viranomaisten, järjestöjen, kunnan ammattilaisten ja paikallisten asukkaiden yhteistyönä. Yhteistyötä koordinoi paikkakunnan Pakka-koordinaattori.

Miten käytäntö toteutettiin?

Kaikilla yhteisön toimijoilla on roolinsa Pakka-toiminnassa:

- Viranomaiset tehostavat valvontaa ja yhteistyötä
- Elinkeino toimii vastuullisesti ja kehittää omavalvontaansa
- Nuoret, vanhemmat ja muut kuntalaiset osallistuvat toimintaan ja vaikuttavat päihdekulttuuriin
- Kuntatyöntekijät ja järjestöt toimivat yhdessä päihdehaittojen ehkäisyssä
- Paikalliset päättäjät luovat edellytykset ja resurssit toimintamallin toteuttamiselle
- Media antaa toiminnalle paikallista näkyvyyttä ja pitää yllä kansalaiskeskustelua

Tavoiteltavaa on saada yhteistyöhön mukaan:

- Ravintoloiden ja myyntipaikkojen yrittäjät ja henkilökunta
- Viranomaiset: alkoholi- ja terveystarkastajat ja poliisi
- Poliittiset päättäjät
- Kunnan eri alojen työntekijät

- Järjestöt
- Media
- Kansalaiset, etenkin nuoret ja nuorten vanhemmat
- Oppilaitokset

Kuinka paljon ja millaisia kustannuksia aiheutui käytännön toteuttamisesta ?

Pakka-toimintamallin kustannusvaikuttavuutta ei ole tutkittu Suomessa.

Kustannukset vaihtelevat suuresti riippuen siitä, mitä paikkakunnalla tehdään. Tarvitaan toimintaa koordinoiva henkilö, jolle tämä on osoitettu tehtäväksi joko 100% tai muutoin määritellyin prosenttein (voi myös olla osa ept-koordinaattorin tehtävää kunnassa/alueella). Toimintarahaa noin 2000 e/vuosi (arvio pohjautu Eksoten alueen toimintaan).

Voiko käytännöllä sanoa olleen konkreettisia tuloksia ja vaikutuksia?

Alkoholijuomien ikärajalvalonta tiukkeni vähittäismyymälöissä ja koettu alkoholin saatavuus kiristyi sekä interventio- että kontrolliseuduilla; nuorten raittius lisääntyi kaikilla tutkimusseuduilla; asenteet alaikäisten juomista kohtaan kiristivät; päihtyneille anniskelu väheni.

Olisiko jotain voitu tehdä paremmin tai eri lailla? Mikä oli erityisen haasteellista?

Epäviralliseen alkoholin saatavuuteen oli ja on edelleen vaikeaa vaikuttaa: alkoholia välitetään paljon alaikäisille. Toiminta keskittyy helposti viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyöhön paikallisella tasolla: asukkaita, nuoria itseään ym. pitäisi saada paremmin osallistumaan toimintaan.

Mahdollisen jatkotyön kuvaus

Toimintamallia ovat jatkokehittäneet THL yhdessä Pakka-kehittäjäverkoston kanssa. Vuoden 2016 kuntakyselyn perusteella 2,7 miljoona suomalaista asuu kunnissa, joissa toteutetaan Pakka-toimintamallia. Toimintamalli koostuu useista komponenteista ja sen implementaation laajuus vaihtelee kunnittain/alueittain. Tästä johtuen myös toiminnan kustannukset vaihtelevat suuresti. THL tukee Pakka-toimintaa mm. tarjoamalla verkkopalveluita ja koordinoimalla Pakka-kehittäjäverkoston toimintaa.

Miten käytäntö paransi kaupungin, kunnan tai alueen turvallisuutta?

Pakka-toiminnan aikana toisella interventioseudulla anniskelupaikkojen pahoinpitelyrikollisuus väheni jonkin verran.

Opit/kokemukset, joista muut toimijat voivat hyötyä

Elinkeinotoimijoiden vastuullisen myynnin ja anniskelun tehostaminen voisi olla pelkästään yrittäjien omavalvonnan ja viranomaisvalvonnan varassa. Pakka-toimintamallilla voidaan kuitenkin toteuttaa eri toimijoiden koordinoitu yhteistyö alkoholin saatavuuden ja alkoholihaittojen vähentämiseksi. Myös laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä velvoittaa kunnat sovittamaan yhteen elinkeinoelämän ja valvontaviranomaisten päihde- ja tupakkahaittoja ehkäisevä toiminta kuntien ennaltaehkäisevien toimien kanssa paikallisella tasolla. Pakka-toimintamalli lisää asukkaiden, nuorten ja riskikuluttajien tietoisuutta saatavuuden sääntelyn merkityksestä ja keinoista terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. Tällä voidaan parhaimmillaan rajoittaa ikärajalvottavien tuotteiden sosiaalista saatavuutta alaikäisten parissa. Myös asukkaiden oikeus osallistua omaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon paranee Pakka-toimintamallin avulla.

Keneltä tai mistä saa lisätietoa hankkeesta?

Etunimi: Teija

Sukunimi: Strand

Yritys / Organisaatio: THL

Sähköposti: teija.strand@thl.fi

Puhelin: 029 524 7061

Verkkosivu: <https://thl.fi/pakka>